

Heinrich Heine, Jozef Muls en nog het een en ander

Bijna een kwarteeuw geleden kocht ik in Amsterdam het boek *'Het mastrassengraf. Heine's sterfbed 1848-1856'* van de Nederlandse journalist en publicist Martin Van Amerongen (1941-2002). Sindsdien ben ik een 'onvoorwaardelijke adept' van de Duitse literator van Joodse origine **Heinrich Heine** (1797-1856). De befaamde Duitse 'literatuurpaus' met Pools-Joodse 'roots' **Marcel Reich-Ranicki** (1920-2013) typeerde hem als "een Europees auteur, waarschijnlijk de enige die Duitsland tussen **Goethe** en **Thomas Mann** heeft gehad" en als "de Duitse jood, de joodse Europeaan, de Europese wereldburger". Heines proza, poëzie, 'columns', (reis)beschouwingen en essays lezen nog altijd alsof ze gisteren werden geschreven. Zijn scherpzinnige, spitse, bijtende en ironische maatschappijkritiek, die leidde tot een jarenlange ballingschap in Parijs (waar hij ook overleed), was zijn onovertroffen handels- en kwaliteitsmerk. "Weldoordachte buitelingen", zo typeerde de Nederlandse historicus en journalist **Roelof Van Gelder** de schrifturen van de vrijdenker Heine ooit. Heines ongebonden, zij het soms niet van enige boosaardigheid gespeende leven en werk inspireren tot op vandaag tal van personen van uiteenlopende signatuur die de samenleving, en vooral haar talloze onvolkomenheden en onrechtvaardigheden, niet zonder meer voor lief nemen.

Eén citaat van hem uit zijn *'Briefe aus Berlin'* (1822), een van de eerste van een hele serie filosofisch-essayistische aantekeningen die hij publiceerde onder de vorm van al dan niet gefingeerde reisnotities, vat de complexe en gecompliceerde verhouding van de in Düsseldorf geboren Heine met zijn geboortegrond én zijn kosmopolitisch internationalisme

August Vermeylen

uitstekend samen: "*Ich liebe Deutschland und die Deutschen; aber ich liebe nicht minder die Bewohner des übrigen Teils der Erde*"... In zijn essaybundel *'Deze tijd'* (1933) formuleerde de onterecht vergeten en onderschatte katholieke cultuurflamingant **Jozef Muls** (1882-1961) het aldus: "*dat de rasontvoogding niet om haarzelf moet betracht worden, maar om er de grondvesting van te maken eener cosmopolitische cultuur, die haar woord zou meespreken in de wereldbeschaving*". In een lezing over het tijdschrift *'Van Nu en Straks'* van de gelijknamige Vlaamse literaire beweging voegde deze auteur van vooral literatuur- en kunsthistorische studies er later het volgende aan toe: "*het verlangen naar wereldgemeenschap is heel goed verenigbaar met vaderlandse eigenheid*".

Aansluitend bij deze citaten richten wij graag nog eens de focus op een boekje dat zich in dezelfde geestesgesteldheid situeert en dat bij het verschijnen vorig jaar weliswaar enige aandacht kreeg, maar in verhouding tot zijn waarde, belang en kwaliteit helaas onderbelicht bleef. Met name *'Hoe Vlaming te zijn? Zes teksten van August Vermeylen en Jozef Deleu. Samengesteld en ingeleid door Hans Vandevoorde'* (Kalmthout, Uitgeverij Polis, 2017, 176 blz., 22,50 euro). De nog altijd bijzonder inspirerende essays 'Kritiek der Vlaamse beweging' en 'Vlaamse en Europese beweging' van literator, (kunst)historicus en politicus **August Vermeylen** (1872-1945), respectievelijk in 1896 en 1900 gepubliceerd in het al genoemde tijdschrift *'Van Nu en Straks'*, worden in deze bundel opnieuw aan het lezerspubliek gepresenteerd. Samen met vier daarbij aansluitende, belangwekkende lezingen van **Jozef Deleu**, naast veel meer oprichter en jarenlange bezieler van de vzw *Ons Erfdeel*, uit de periode 1983-1991. De uitvoerige inleiding en toelichting van literatuurhistoricus **Hans Vandevoorde** van de Vrije Universiteit Brussel, *'De onvoltooido ontvoogding'*, sluit wat intentie en inspiratie betreft helemaal aan bij het ideeëngoed van de twee erflaters van de Vlaamse beweging die hij in dat essay contextualiseert. Vandevoorde, die een biografie van Vermeylen en een editie van diens dagboeken voorbereidt, positioneert zich in deze programmatorische tekst uitdrukkelijk als een erfgenaam van "*de open geest, de internationale gerichtheid en de kritische inhoud van de geschriften van beide cultuurpolitici*".

'De onvoltooido ontvoogding' kan worden beschouwd als een exponent van "*de kritische traditie in de Vlaamse beweging*", waarop Vandevoorde zich trouwens nadrukkelijk beroept. Om uiteen te zetten wat de Vlaamse beweging voor hem vandaag behoort te zijn en te doen, verwijst hij samenvattend naar een uitspraak van Deleu die na een meer dan een kwarteeuw niets aan belang en betekenis heeft ingeboet, wel integendeel: "*Thans is de tijd aangebroken dat de Vlaamse beweging in Vlaanderen zélf weer een culturele beweging moet worden in de vele betekenissen van het woord. Deze beweging moet Vlaams zijn, maar ook internationaal. Ze moet elitevormend zijn, maar ook door en door verbonden met het volk. Ze moet altijd ontvoogdend zijn, maar evenzeer verheffend. Ze moet vernieuwend zijn, maar vol respect voor gisteren*".

Een en ander bewijst andermaal dat het - om zichzelf in het bijzonder en de eigen tijd in het algemeen te relativeren - nuttig, nodig en noodzakelijk blijft om teksten uit het verleden te lezen, zowel van auteurs die gecanoniseerd zijn als van schrijvers die niet meer dan een naam zijn geworden. Want zoals de middeleeuwse Franse filosoof **Bernard van Chartres** (overleden na 1124) het stelde: "*Wij zijn dwergen op de schouders van reuzen*"! Geschiedenis is, naast veel meer, inderdaad vooral ook een altijd durende en nooit eindigende les in (intellectuele) bescheidenheid.

Nico VAN CAMPENHOUT